

Niet voor Randstedelingen

De tovenaar en de dominee. Over de verschijning van God

Henk Vreekamp. Uitg. Boekencentrum, Zoetermeer 2010. 320 blz. € 19,90

DOOR ESTHER VAN BEEM

In zijn nieuwe boek *De tovenaar en de dominee* ontmoeten we theoloog en hervormd emeritus predikant Henk Vreekamp (1943) zoals we hem ook kennen uit *Zwijgen bij volle maan* (2003): met het hoofd in de wolken en met zijn blote voeten in het zand. Immer mijmerend, de romantische mens. In het boek wisselen jeugdherinneringen, bespiegelingen, verhalen en theologie elkaar af.

De tovenaar en de dominee bestaat uit twee delen: 'Verschijning van God' en 'Verschijning voor God'. Daarnaast is er nog een aparte bijlage met bronwoorden.

Dit keer start Vreekamps wandeling op het Kootwijkerzand, op de plek waar eens, tot ongeveer het jaar 1000, het dorp Dubridun lag. Vreekamp droomt: waren de inwoners al bekeerd tot het christendom of waren zij nog heiden? Hoe is God aan hen verschenen?

De wandeling wordt vervolgd in Jorwerd, de plaats die eerder dankzij het boek van Geert Mak volop in de belangstelling stond. Maar waar Mak de verdwijning van God schetst, zoekt Vreekamp naar de verschijning van God. In het volgende hoofdstuk verdwijnt God echter toch weer boven een bed violen. Dan komen we aan bij het geboortedorp van de schrijver: Hoevelaken. Een oude plaatsgrond van het dorp, die in de binnenflap van de kaft is opgenomen, helpt om hem op zijn voettocht te volgen.

Vreekamp schetst een bijna sprookjesachtig beeld van Hoevelaken. Het is een cirkel met de kerk en haar hoge toren in het midden. Vanuit de kerk straalt het Licht de wereld in. Maar hoe verder van het middelpunt, hoe dichter je bij de rand van het dorp komt, hoe zwakker het licht, hoe donkerder het wordt. En daar, aan de rand, staat de boerderij waar hij werd geboren. In Hoevelaken gaat de schrijver op zoek naar zijn wortels. Hier zal de botsing plaatsvinden tussen de heiden en de christen. Hier ontdekt hij hoe je het mysterie van Gods openbaring nooit zonder de mythe en de mystiek kunt begrijpen.

Mythe, mysterie en mystiek

De drie hoofdpersonen, de tovenaar, overgrootvader Rikert Vreekamp (1853-1926), de dominee, Bastiaan van der Wal (vanaf 1911 predikant in Hoevelaken), en de tovenaarszoon, de godvruchtige Hendrik (1893-1952), zijn eigenlijk de belichaming van wat Vreekamp later uitlegt als de drie bronwoorden: mythe, mysterie en mystiek.

Rikert, de tovenaar vertegenwoordigt de mythe, de oude mens, de heiden, midden in de natuur. Hij kon witte muizen toveren, en kikers en padden. De dominee ontmoet deze oude mens en brengt hem het mysterie van de genade, van God die in Jezus naar de wereld is neergedaald om deze te herscheppen. De tovenaarszoon, Hendrik, heeft al kennism gemaakt met de genade van God, maar kan niet wachten tot het moment dat zijn ziel daadwerkelijk met God één zal worden.

Breuk

Niet als in *Zwijgen bij volle maan* doet Vreekamp in *De tovenaar en de dominee* een poging om het

jodendom, het christendom en het heidendom via een vloeiende lijn met elkaar te verbinden. Een toekomst zonder kennis van het eigen verleden gaat niet. Hij wil af van de breuk die er nu tussen het jodendom en christendom is. En hij wil dat christenen inzien dat zij slechts bekeerde heidenen zijn. Daarom is voor de christen de zondagse preek belangrijk. Preken is zending bedrijven: tijdens de zondagse preek wordt het evangelie verkondigd aan de mens die altijd heiden blijft. In de christelijke kerk verschijnt God aan de heiden in de Joodse Messias Jezus Christus.

Het lijkt erop dat de tovenaar en de dominee lijnrecht tegenover elkaar staan, de heiden tegenover de christen en het occultisme tegenover het evangelie. De tegenstelling blijkt echter niet zo scherp! De dominee brengt de tovenaar het evangelie van Gods verschijning in diens eigen wereld. Maar ook al legt de tovenaar zijn kunsten niet neer na zijn doop, hij verlangt wel naar Huis. Zo kerstent het mysterie van het evangelie de heidense leefwijze.

Volks geloof

In bepaalde delen van Nederland, bijvoorbeeld in de Achterhoek, is het oeroude heidendom nog springlevend. Predikanten lopen daar nog dagelijks tegen volksgeloof aan. Je leert van Vreekamp dat het goed zou zijn als dominees in deze gebieden dat beseffen. Voordat zij de heiden willen bekeren zullen zij hem eerst in zijn heidendom moeten leren kennen.

De tovenaar en de dominee is een intrigerend boek. Vreekamp geeft veel van zichzelf bloot: diepe gevoelens, maar ook twijfels. Aan het eind van het boek staat er nog een kleine kwetsbare man, een verloren zoon, zoals hij zichzelf noemt,

die is teruggekeerd. Heel knap verweeft hij literatuur met theologie. Het boek leest als een mythe.

Er zijn wel kritische vragen te stellen: het heidendom waarvan de christen bij Vreekamp bekeerd moet worden, is een elitair soort heidendom. Slechts weinig Nederlanders zijn bekend met Wodan, Donar en Saxnot, laat staan met Odin, Thor of de Edda. Alleen bijvoorbeeld die kinderen die een Vrije School bezochten, hebben in groep 7 of 8 de verhalen uit de Edda te horen gekregen. En slechts een enkeling heeft een passie voor Germaanse mythologie, heeft de Edda gelezen of kent het boek van de hervormde theoloog Heiko Miskotte, *Edda en Thora*.

Vreekamp wil christenen bewust maken van hun heidense verleden. Maar de vraag is of de christen van vandaag zich niet veel meer bewust moet zijn van een ander soort heidendom, van moderne goden: geld, politiek of het 'ik'. Moet de christen niet zondag na zondag hiervan opnieuw worden afgekeerd en bekeerd? Zijn dat niet de machten die voor ware 'zondekennis' ontmaskerd moeten worden?

Maar misschien is dat wel heel 'westerse' kritiek, van mensen uit de Randstad die niet het volksgeloof van de Veluwe en de Achterhoek kennen en er misschien wel om moeten glimlachen. Niet iedere Randstedeling zal Vreekamps boek begrijpen. Als de Hollanders maar wel weten dat het heidendom bij hen net zo diep zit als bij de Saksen en de Friezen! De vorm is hooguit wat moderner.

Esther van Beem studeerde Theologie en Oud Ijslands.